

Deverbální substantiva

B^S P^V

MUTACE

Slovotvorná třída – zahrnuje slova stejného obecného významu (tvořená od jednoho slovního druhu – není podmínka nutná).

Např.: **Činitelská jména** : NNM.* (lidé, zvířata)

Slovotvorný typ – v rámci jedné třídy slova tvořená určitým derivačním prostředkem.

Deverbativa (substantiva tvořená od sloves) označující živé bytosti, většinou osoby.

Společným rysem je činnost (fundující sloveso). Rozlišujeme typy na *-tel*, *-č*, *-čí*, *-ec*, *-ce*, *-l* a další.

-tel

ředitel 25940, přítel 24423, obyvatel 19389, majitel 14404,
učitel 11382, představitel 8768, podnikatel 8498, nepřítel 8072
velitel 7495, spisovatel 7372

-č

rodič 20041, hráč 16822, řidič 13374, volič 5097, hasič 4880
kouč 3560, posluchač 3471, uchazeč 2610, lupič 2486, spoluhráč 1673
prodáváč 1575

-ce

zástupce 14631, výrobce 11418, soudce 7774, zájemce 5824
vůdce 5470, správce 4659, tvůrce 4327, poradce 4212,
obránce 3760, průvodce 2933

C+ce (Versace, Bruce, ...); C NE -n (France, Lawrence); ?kmenotvorné -n
ochránce; dlouží se vokál v prefixu (a-á, i-í) ?o-ů; délka KoS - o-ů
není Kms

-ec

otec 38548, zaměstnanec 19271, chlapec 15714, poslanec 10753
Němec 10719, **herec 9789**, umělec 9319, jedinec 6589,
vědec 6262, cizinec 6197, jednotlivec 5121, milenec 3798,
spojenec 3405, **střelec 2902**, stařec 2898, znalec 2848,
Japonec 2756, příznivec 2624, **jezdec 2408**, **chodec 2400**,
lovec 2343, lidovec 2308, **zemědělec 2188**, mládenec 2180,
samec 2140, **zločinec 2120**, **sportovec 2073**, zajatec 2022,
velvyslanec 2012, stoupenec 1817, sourozenec 1729, **torpédoborec 1477**,
bratranec 1447, domorodec 1427, **kupec 1404**

-n/-t-ec;! -l-ec;! -v-ec;!-m-ec?

-čí

mluvčí 9710, rozhodčí 2482, **krejčí 1112**, **kočí 717**,
průvodčí 542, výpravčí 130, výběrčí 126, nákupčí 98,
příručí 86, závodčí 71, dozorčí 63, lovčí 47, náhončí 23

-l

Pavel 21384, Karel 19641, Havel 13413, manžel 11112, král 9101
Michal 7999, generál 6971, Michael 4994
Bill 4406,15 dalších
Koukal 1808, **Dostál 1752**, **Pospíšil 1736**, **Doležal 1553**
Navrátil 1190, **Musil 1138**, **Stejskal 827**, **Látal 784**, **Vyskočil 608**
Doseděl 595, **Otevřel 579**, **Kryl 567**, **Přikryl 537**, **Skácel 429**
Kvapil 418

-lík (deadjektivá na -lý?)

uprchlík 5048, králík 1865, katolík 1457, stehlík 1276
Vaculík 943, trpaslík 809, Pavlík 728, Mertlík 636, Holík 575
balík 500, Havlík 427, Změlík 418, kozlík 369, Hamrlík 358, Smolík 328
Hanzlík 317,
odpadlík 301, usedlík 301, starousedlík 213, zbohatlík 180,
přeběhlík 64, zvrhlík 60, skrblík 44, zmrzlík 37

-oun

Čaloun 512, letoun 467, tahoun 251, okoun 202, Šalamoun 164
pěstoun 154, dragoun 146, Vokoun 105, kapoun 105, křikloun 79
kostroun 59, čahoun 47, hezoun 47, hamoun 44, Baloun 42,
Šalomoun 41, blboun 41, vrahoun 40, bručoun 34, zevloun 34,
drzoun 30, Šaloun 29, lebkoun 28, hlavoun 28, Calhoun 22, Joun 22

chvastoun 12, řvoun 11, hltoun 11, šplhoun 10, chlastoun 1

-out

kohout 1193, Pažout 131, Kout 110, Jirout 79, mrzout 66
lidožrout 63, Vohnout 55, lýkožrout 48, žrout 41, Pešout 36,
mrchožrout 31, Lachout 26, Blahout 23, Řihout 9,
darmožrout 6, listožrout 2, Vaňout 1, kamenožrout 1, knihožrout 1

od kmene (minulého): -tel, -č

od kořene (kmene základního): -ce, -ec, -čí

od l-ového přičestí (kmen min. -l): -l, -lek, -lík

další typy méně produktivní viz. literatura

hláskové alternace a automatická analýza – minulá hodina

Dnes : slovtvorba a slovtvorný automat

Objevování pravidel

Pravidla, analogie,

Syntax (generativní stroj) - slovník

Co pořád máte s tím *datlem*?

dát – datel

Jak vysvětlíte fundaci substantiva *spotřebitel*?

A jak je to s *přítelem*?

A co substantiva *hotel, kostel, postel, jetel, pytel* ?

Proč není *kýč* ten, kdo *kyne* nebo to, čím se *kyne* (mávátko) a *tyč* není nástroj/člověk, který/kterým se *tyje*?

kýč/kynout

tyč/týt

-ník : dělník, následník (?adj.)

-ák : divák, zpěvák, tulák, žebrák, kuřák, piják

-ář/-ař : kovář, písař, lhář

-íř : barvíř, šermíř

-()l/()-lek : prášil, kecal, čmuchal, střídal, snílek, básnílek,
-()lík : jedlík, usedlík, přeběhlík (? adj. zpustlík)
-oun : bručoun, řvoun
-an : pijan,
-k(-a) : služka, plačka
-na-(a) : drbna, klepna
-dl-(o) : fintidlo, zlobidlo
-0 : špeh, zvěd, lidojed, čaroděj
-(a) : sluha, nemluva, neposeda, ochlasta, brepta
-(e) : batole
-ant,-ent,-or,-ista : defraudant, absolvent, kontrolor, komponista

Jména předmětů činností zasažených (nositelé vlastností)

-ný,-tý,-lý –ec
-(-n/-t) –ec : chovanec, trestanec, proklatec

Jména prostředků

Jména výsledků dějů

Jména míst podle činnosti, která se v nich provozuje

Deverbální substantiva

B^S P^V

TRANSPOZICE

Podstatná jména slovesná

-ní/-tí

Od kmene minulého (příbuznost formy s tvary pasivních přičestí – není významová příbuznost).

Homonymie – problém automatické analýzy

Argumentuj, proč není *jíní* od *jít* a *Porýní* od *porýt*?

/Tvoří se od infinitivního kmene nebo od kmene jiného?

Kolik kmenů minulých (hláskových variant – alomorfů) máme?

Jaká je distribuce *-n/-t-* ve tvarech pasivních přičestí a dějových jmen?

A co *osení* ?

(*vání, hraní, pousmání*)/

Jak popíšete rozdíl mezi *stavení* a *stavění*?

VID *se* jen výjimečně (významový rozdíl)

Jak funguje vztah dějové jméno – jméno výsledku děje, místa atd. (*stavení, ležení, vězení, potvrzení*).

-ba

služba, stavba, volba, hudba, výstavba, chodba, ...

bez přípony (konverze)

sad, údaj, sada, saze, stáj, zpověď

Ablaut

Od kterých sloves jsou odvozena substantiva:

e : *výčet, řev*

ě: *odběr, květ*

o: *plot, stoka, podnos*

a: *vlak, var,*

i: *opis*

Krácení/dloužení kořenového vokálu

o-ů: *vůz, chůdy, nůše, tůně, průsmyk, průvod, ...*

a-á: *ráz, zápal, otrava, ...*

(e/ě)-í: *říz, směs, osvěta, ...*

i-í: *zisk, přisvit, ...*

u-ou: *koupě, zhouba, nákup, ...*

y-ý: *pomyje,*

Změny otevřených základů

umřít: *mor, otvor, oporo, otvor, závora, prostora*

výmol

minout: *plyn, pokyn, posun, průvan, závin, ...*

začít: *pojem, zájem, sněm, újma, nájem, průjem, opona, spona, rozedma, ...*

krýt: *děj, boj, hnůj, lůj, závěj, nápoj,*

šev, úsměv, vliv, příliv, záliv, odliv, hněv, okov, obuv, krov, rov, (zásuvka), záchvěv, ...

sešit, nežit, závit, kryt, (bitka, pitka)

smích

dřevoryt

nepravidelná a atematická: *stáj, údaj, výdej, prodej,*

stav, vdavky

pobyt, odbyt,

Změny koncové souhlásky

ď-d, ť-t, ň-n : *náhoda, let, hana,*

ž-h, š-ch, č-k: *běh, vzruch, jek, nauka, ...*

ř-r: *zmar, úspora*

d-ď/z, t-ť/c, n-ň: *zповěď, saze, hráz, chůze, svíce, tůně*

?h-ž, ch-š, k-č: *zdviž, těčna, sečna*

r-ř: *sběř*

Dloužení předpon

na-, za-: *názor, zápor*

vy-: *vývod*

u-: *úskok*

při-/pře-: *přívoz*

do-, po-, pro-, ě: *důvod, původ, průvod*

s-: *soutok*